

Euskal Herriko Ahotsak
ahotsak.com

Murueta

Aurkibidea

Udalerria: Murueta

Sarrera

Busturialdea eskualdean, Urdaibaiko itsasadarraren ertzean, kokatutako herri euskalduna da. Muruetako herri mugakideak honakoak dira: Busturia eta Gautegiz-Arteaga iparraldean; Forua hegoaldean; Gautegiz-Arteaga ekialdean; eta, Gamiz-Fika eta Fruiz mendebaldean. Mendebaldeko muga naturala Oka ibaia da. Nekazaritza izan da betidanik Muruetako jarduera ekonomiko nagusia; dena den, 1943. urtean sortua eta herriaren izena daraman Muruetako ontziola "Astilleros de Murueta S.A." enpresak garrantzi handia dauka, Bermeo eta Euskal Herriko arrantzarako atun-ontziak eraikitzen dituzte. Inguruko paduretako bista ikusgarriak eskaintzen ditu herriak. Mendebaldeko euskararen barruan Busturialdeko euskararen barruan kokatzen da muruetarren hizkera.

- **Biztanleak:** 304
- **Euskaldunak:** %88,28

Ahotsak.eus-eko datu orokorrak

- Hizlariak: **1**
- Zintak: **1**
- Pasarteak: **39**
- Transkribatutakoak: **2**
- Audioak: **0**
- Bideoak: **39**

Proiektuak

- Euskal Herriko Ahotsak

Hizlariak

Margari Ondarza Elorriaga (1928-2021)

1928an jaio zen Larrabe auzoko Landagoiko baserrian, eta bertan bizi izan da beti. Aita bertakoa zuen eta ama Muxikako Astelarra auzokoa; 8 neba-arrebetetatik 4. da bera. 5 urterekin hasi zen Muruetako eskolara eta bertan aritu zen 15 urtera arte; maistra bat beraien izekoa zen eta harekin euskaraz baino ez zuten egiten, eskolan bertan zein kanpoan. Dotrina ere euskaraz ikasi zuten, eta abadeak zigortu egiten zituen umeak erdaraz entzunez gero. Etxean beti izan dute ganadua; txahalak saltzeko Gernikako Oscar harakinarekin egiten zuten tratua. 60 oilotik gora ere izaten zituzten, eta arrautzak eta gainerakoak saltzen Bermeora joaten ziren ama eta biak. Gerra sasoian milizianoak izan zituzten etxean. Beraien etxean txakolina egin izan dute luzaroan mahats beltzarekin. Beti aritu izan da baserriko beharretan. Ibarrangeluko Antzora auzoko Luzio Basterretxearekin ezkondu zen.

Pasarteak gaika

Herri honetan landu eta transkribatu diren pasarteak, gaika antolatuta.

1. Baserria

1.1. Artopilak eta taloa

- **Hizlaria(k):** Ondarza Elorriaga, Margari
- **Elkarrizketatzailea(k):** Goiria Mendiola, Nerea
- **Erref:** MUR-001/025
- **Iraupena:** 0:01:50. **Hasi:** 00:48:10. **Bukatu:** 00:50:00
- **Multimedia:** bideoa online ikusgai
- **Gaia(k):**
Baserria » Baserriko lanak » Artoa
Ohiturak eta bizimodua » Elikadura » Jatekoa eta edatekoa
- **Laburpena:** Artopilak eta taloa jaten zituzten. Irina oinekin zapaltzen zuten kaxan gordetzeko eta gero taloak egiteko. Artopilak esnetan bigunduta jaten zituzten. Goserik ez zuten izan.

Transkripzioa

–Aitteri be batek esan tson hor San Kristobalen, ze: “Vidal, zuk nik labartuek dekotez danak eindde, ta zuk eruten bastazu, eitten bastazu honenbeste anega dekotez, ta honenbeste anega eitten bastazu zuk garandu haixe artue, nik errotara erungo tsutez”. Errotara eruten eban ta kaixie eukitxen giñun oin ezkatzien gauzen lekuen kaixek euki nebazan, ta galtzerdidxek jantzi ta arturi sakatu eiten tsagun neguen talue ta eitteko ta... Erabili taloa ein ta talue jateko.
–Ta labakosue ez zenduen eitten?
–Bai. Ta artopilek be eitten ebazan aittek. Esnigaz, gero hurrengo egunien txikittu zatidxek eta bigun-bigun eindde.
–Gustora jaten zenduen, ezta?

-Hamaiketxu artopil ta talo jan du guk jaidxo garenetik ta hona.
 -Besterik ez zan egoten ta? Baia goserik ez.
 -Sekule bez.
 -Kaleko jentiek bai pasa eban gosie.
 -Bai baia guk goserik ez. Guk sartenekue euki ezkerro, amak esaten eban ze ta talue, gu defendiko gara.
 -Ta hemen, ez zan etorri inguruko herridxetatik-eta jentie jateko bile edo... Ez jatzuen iñor etorri. ... Gernike erre zanin bez?
 -Ez.
 -Ba han jentie etxe barik eta geratu zan ba...
 -Bai. Aman lehengusiñe bateri be etzie erre tsen, Gerniken bizi izen zan ta.

2. Politika

2.1. Etxean bertan milizianoak

- **Hizlaria(k)**: Ondarza Elorriaga, Margari
- **Elkarrizketatzailea(k)**: Goiria Mendiolea, Nerea
- **Erref**: MUR-001/026
- **Iraupena**: 0:04:15. **Hasi**: 00:50:00. **Bukatu**: 00:54:15
- **Multimedia**: bideoa online ikusgai
- **Gaia(k)**:
Politika » Gerra zibila (1936-1939) » Borroka
- **Laburpena**: Bonbardaketa egunean, aita Gernikara joan zen altzariren batzuen bila, baina bertan erre ziren bonbardaketan. Aita pinudi batean egon zen ezkutatuta, eta iluntzean itzuli zen etxera. Sua ikusten zen etxetik eta San Pedro Atxarreko ingurutik hegazkinak etortzen. Ohe burdinaren babesean egon ziren etxean. Herriko batzuek alde egin zuten. Kanoia zegoen etxearen goiko aldean. Milizianoen kuartela egon zen etxean bertan; erdaldunak ziren milizianoak. Ondo konpontzen ziren amarekin eta ez zuten arazorik izan.

Transkripzioa

-Zuk ha, ze akordu dekozu harena egunena, edo?
 -Han Gernikena? Ba nik dekot akordue Gernikena, astelehen baten aittek hamentxe ia ein duzenien ganajatekotxuek hamen hurrien ta, Gernikera jun biher dot /biot/ eta. Eta Gernikera jun zan aitte, oge batentzako mollie falta [eben], antziñe burdiñezko zerak dekezen molliek egon zien, ta halakoxe bat ta armaidxue erre jakozen aitteri Gerniken, bonbardea ebenien. Ta aittek esan eban modun ze: "Grazidxe etzera etor nazena, beste batzuk han dauz etorri eziñik eta". Hor behien piñadixen ezkuteta ta gero iluntzerartien ez zan arrimeu etzera.
 -Ta zuek...
 -Gu etzera... itxaroten aitteri, noiz etorko. Ta hametik, Gerniken, hor espaldan e, sue ikusten zan Gernike bonbardea zanin.
 -Ta abioiek eta ez zenduezan ikusi?
 -Bai. Hortik San Pedro Atxarrekoetik abioiek etorten zien ta durrun-durrundurrun. Ta gu hamen aske aurrien, ohien parien planteute, ze, ba, burdiñetatik ez zala bonbie biher dan /bidan/ moduen zertuten ta... Ama, aizte txikidxe, ta neba txikidxe, horixe hil dana, ta amuma, amak ekarritte euki eban berari laguntzeko hona, ta haxe; hor planteute, behien ganien bota mantak eta, jesarritte ta, etxunde ta, umiek lo ta...
 -Ta hemen euzoko iñor, Muruetako iñor...
 -Hamen askok eskapa ein eben orduen denporan.

-Zer dala ta eskapa?
 -Refujidxuetara ta...
 -A bai? Ta zer parterantz? Santander parterantz?
 -Ez. Honantz.
 -A, horrantz.
 -Solluberantz.
 -Hemen etziek eta, eukiko ebiezan, ezta, refujidxoak, sotanoak eta, edo ez?
 -Ez dakitt.
 -Hemen ez zan egon errefujidxoren bat edo? Karkabaren bate edo zeozer?
 -Ez.
 -Haurtxe goiko mandan euki giñun kaiñoie. Han Laidetik eitten euen signifikantzie zertun, honeri kaiñoieri; hor hortiko mandan, etze bateri, etze kantoie apurtu tsen ta [eztozun] itzitzen... Hamen kuartela euki giñun guk, milizianuna, ta [esan oskun ze] "Niños no salir, e, que os van a matar!". Bueno, hori esan ebanien guk gehidxau urten bez etzetik.
 -Etxien euki zenduezan milizianuek?
 -Bai, hor goidxen oin lobiek dekosten habitaziñuen, goidxen euki eben mahaidxe ta, imindxe ta, nagosidxe ta.
 -Ta zer zien, nongoak zien?
 -Soldaduek. Nik ez dakitt. Kanpokuek; ez giñuzen ezetuten ta.
 -Ta erdeldunek...
 -Bai.
 -...
 -Baia ondo atenditen oskun geuri be bai ta amari be bai ondo esaten tsien. Ta ama koittedie, behidxeri esnie eratzi errapatik ta eureri esnie emoten edateko ta...
 -Bai, bai. Baiña, gero eurekaz igual...
 -Ondo pasa giñezan, e...
 -Bai.
 -Gero, amari be emoten tsen umientzako, ume txikidxentzako txorizuek eta eukitten ebiezenak; pipermin bet! Ta jan eziñik, ta zerien ta... ibili giñezan.
 -Ta han sasoieneba-arreba danak egon ziñien etzien?
 -Danok etzien. Dan-dan-danok.
 -Klaro, iñori ez jakon tokeu frentera joatie. Ondiño gaztiek zien ezta?
 -Bai.
 -Edo lehengusurik edo ez zenduen euki, frentien edo?
 -Ez.
 -Orduen, suertie euki zenduen, ezta?
 - Bai. Neba-arrebok, danok egon giñezan etzien.
 -Ia, ia. Eta esan dogu, entrega bihera euki zenduela errazionamentoa ta...
 -Bai.

Transkripziorik gabeko pasarteak

Ondorengo pasarteak gaika landuta eta kodifikatuta daude, baina oraindik transkribatu gabe.

1. Hamahiru urterekin hasi zen belarra ebakitzen (MUR-001/002)

Gurasoek baserriko lanak egiten zituzten. Margarik hamahiru urterekin ikasi zuen belarra ebakitzen. Aita gaixotu zenean, nebak kanpoan zeudenez, amari lagundu behar izan zion.

2. Txorro-morroka edo txapekin olgetan (MUR-001/003)

Umetan, txorro-morroka, arrapaladan, olgetan aritzen zirela gogoratzen du. Txapetan, kanikekin eta oin harrika ere jolasten ziren. Sokan ere saltatzen zuten.

3. Maistrekin erdaraz eta apaizarekin euskaraz (MUR-001/004)

Muruetako eskolara joan zen. Bost urterekin hasi zen, ahizparekin batera. Aitaren izeba bat izan zuten maistra; haren ondoren lauzpabost aldatu ziren. Izekorekin euskaraz egiten zuten, hurrengo maistrekin gazteleraz eta abadearekin euskaraz. Gazteleraz eginez gero, zigortu egiten zituen apaizak. Bazuten liburua. Hamabost urtera arte ibili zen eskolara. Goiz eta arratsalde joaten ziren, sei egunetan. Etxean bazkaltzen zuten. Maistrak bere etxea izaten zuen, herriko bikote batek gobernatuta.

4. Gaiztakeriak bai, baina sasoiz etxera (MUR-001/005)

Maistrari lapurtzen zioten makila. Sendiko ume bat oso okerra zen. Inora joanez gero, bederatziatarako itzultzen ziren etxera. Herrian bertan ere, aitarekin batera itzultzen ziren etxera.

5. Margariren aita izan zen Muruetako alkatea (MUR-001/006)

Alkatea izan zen Margariren aita. Alkate izan eta gero, sindikoa izan zen, alkatearen hurrengoa. Ospakizunetan, banderaren arduraduna izaten zen sindikoa. Aita alkatea zela, Margarik aita agindutako beste opil egiten zituen haren bileretarako.

6. Muruetako jaiak (MUR-001/007)

San Isidro egunean, andariekin egiten zen prozesioa. Andra Marietan, irailaren 8an, berdin. Prozesioa, pilota-partidak eta erromeria gramolarekin. Aterpe bat jartzen zen toldoarekin, eta hamabiak arte izaten zen erromeria. Abadea leihotik begira egoten zen erromerietan, hurrengo egunean errieta egiteko. Gozoki-saltzailea eta barkillo-saltzailea etortzen ziren jaietan.

7. Diru zuria eta gorria (MUR-001/008)

Gerra sasoian diru zuria eta gorria egon ziren. Berak izan zuen diru zuria, zilarrezkoa. Gorria ez zen banatu. Hemeretzi txanpon zuri eman zizkion senarrari ezkontzan.

8. Ganaduaren ardura (MUR-001/009)

Ahizpa moja joan zen. Aita gaixotu egin zen, eta 16 behi eta txahal geratu ziren Margariren ardurapean. Berak ebakitzen zituen belarrak eta nebak itzultzen zirenean lanetik kargatzen zuten gurdia.

9. Baserriko aldaketak (MUR-001/010)

Kodainarik inork ez darabil orain. Goldea, markadora, areak, lauhortza eta narra estua erabiltzen ziren lehen. Margariren amaren garaian, laiak ere bai. Ama eta biak joaten ziren basora egurretan; dena egin behar zuten eskuz.

10. Margariren basoak (MUR-001/011)

Familaren basoetan egiten zuten egurra. Berezia eta beste Berezia, Landaratxu, Kantara, Txarapiola, Larrago eta Martinkamino baso dira dituen basoetako batzuk. Ilobak hartu du basoen ardura eta izeba osabena.

11. Txahalak eta bendeja (MUR-001/013)

Ezkundu arte ez zuten saldu esnerik. Lehenago "txalera" egiten zen: txahalak loditu eta saldu egiten zituzten Gernikako harakin bati edo Bermeokoren bati. Bendeja Bermeon saltzen zuen; Gernikarantz joatea baino errazagoa omen zen Bermeora heltzea. Bezero finkoak zituen Bermeon.

12. Sagarra eta barazkiak Bermeoko plazarako (MUR-001/014)

Sagar asko zegoenean, Bermeoko eskolarako saltzen zituen. "Kintxela" izeneko saskia beteta eramaten zuen autobusean. San Juan sagarra, San Pedro sagarra, orandilla madaria eta urrak saltzen zituen Bermeon. Arrautzaren prezioa aldatu egiten zuen eroslearen arabera; erosle onari merkeago. Muruetako eta Busturia aldeko baserritarrek Bermeora joaten ziren saltzera.

13. Busturia aldetik Bermeoko azokara (MUR-001/016)

Busturia aldeko baserritarrek Bermeora joaten ziren barazkiak eta, saltzera.

14. Laidako pasaria eta ganadu hiltegiak (MUR-001/018)

Laidatik Sukarrietara edo Mundakara pasatzeko ontzia egoten zen. Antzorako ospakizunetara joateko erabiltzen zuten. Ontzi horretan ganadua pasatzen zen Bermeoko hiltzegira eramateko. Hainbat hiltzegtira joandakoa da Margari. Bermeora oinez eramaten zen ganadua hiltzegira.

15. Astegunetan maizagoa, baina beti soinekoa (MUR-001/019)

Erromeriara joateko ondo pentsatzen zuten zer jantzi. Orain baino maizagoak ziren arropak. Amak edo ahizpa mojak josten zituzten soinekoak; ez gonarik ez alkandorarik, ez prakarik, ez du erabili inoiz. Amantala etxean. Barre egiten zitzaion prakak jantzen zituen andreari. Ezpainak pintatzen zituen eta belarritakoak ipintzen zituen. Ile-apaindegira ez zen joaten. Astegunetarako arropa arruntagoa izaten zen.

16. Arropa garbitzea eta plantxatzea (MUR-001/020)

Etxean garbitzen ziren arropak. Barruko harrian edo kanpora mahaia aterata; beratzten ipini eta gero mahai gainean igurtzen ziren. Xaboia kentzeko askara eramaten zuten. Chimbo xaboiarekin eta lixibarekin. Suteko ikatzarekin betetzen zen plantxa. Txapa gaineko plantxak etorri ziren gero, eta azkenik elektrikoak.

17. Karburoa eta farolak etxe barruan (MUR-001/021)

Ez du gogoratzen elektrizitatea noiz jarri zuten etxean. Sukaldean, tximiniatik eskegitzen zuten karburoa. Etxean zehar kandeladun faroltxoak erabiltzen ziren. Goiz afaltzen zen: zartaginekoa (txorizoa eta urdaia), taloa eta esnea edo kafesnea. Oraintsurarte lapiko bakarretik jaten zuten etxeko hamarrek.

18. Taloa, urdaia eta txorizoa (MUR-001/022)

Taloea eta txorizoa zartaginean eginda edo burduntzian. Amak erretzen zituen taloak beheko sutan; urdaia eta txorizoa burduntzian sartuta erretzen zituen aita.

19. Txerriak, ahuntzak, astoa eta konejuak (MUR-001/023)

Bi txerri izaten zituzten: bat jateko, eta bestea gordeta, gonbidatuei edo, emateko. Egunez basora eramaten zituzten ahuntzak eta gauez ekartzen zituzten etxera. Untxiak eta astoa ere izaten zituzten.

20. Ogi beltza errazionamenduan (MUR-001/024)

Gerra denboraraino ez zuten ogirik jan. Errazionamenduan ogi beltza jaten zuten. Udaletxean jasotzen zuten ogia, eta eman beharrekoa (indaba, garia, artoa) ere han ematen zuten.

21. Hamahiruna zilarrezko diru zuri (MUR-001/027)

Bilbotik Mundakara alde egindako gizon bat joaten zitzaion amari arrautzak eta esnea erostera, eta diru zuriarekin ordaintzen zion. Neba-arreba guztien ezkontzetarako izan zuten diru zuri hori: hamahiruna diru banatu zituen amak.

22. Alaba mojarik eta ezkondurik gura ez (MUR-001/028)

Zortzi neba-arreba izan ziren: bi moja eta neba bat apaizerako Derion ikasketak egindakoa. Aita hiru anaia fraide izan zituen. Aitaren anaia bat Boisen hil zen. Aita ez zuen nahi alaba ezkondurik, ez erlijiosorik. Ahizpek alde egin zuten, batek moja eta besteak Venezuelara ezkondu.

23. Lehenengo jaunartzea (MUR-001/030)

Lehenengo jaunartzea egin zuenean lau mutil eta hiru neska izan ziren. Besteak zuririk joan ziren, baina bera soineko marroiarekin. Etxean ospatu zuten; oparirik ez zuen izan berak.

24. Ezkontza eta eztei-bidaia (MUR-001/031)

Ez ziren zuririk ezkontzen. Bera soineko estanpatuarekin eta beroki urdinarekin ezkondu zen. Herriko abadearekin ez zen ondo konpontzen eta Foruko komentuan ezkondu zen. Taberna Vascan egin zuten bazkaria eta eztei-bidaian Santanderrera eta Galiziara joan ziren. Trenez joan ziren. Lehengusua ikustera itsasontzira ere joan ziren.

25. Ez hondartzara, ez oporretan (MUR-001/032)

Inoiz ez da joan hondartzara. Urari beldurra zion. Igerian ere ez zuen ikasi. Inoiz ez du bainujantzirik izan. Oporretan ere ez da joan.

26. Muruetako ontziola (MUR-001/033)

Muruetako ontzian inaugurazioaren bat egoten zenean joaten ziren hara. Punta Bego izan zen Muruetan egin zen lehenengo itsasontzia. Dinamita karga-lekua ere egon zen Muruetan. Durangoko Adolfo Etxeandiak zabaldu zuen ontziola Muruetan. Ostatuan egoten ziren kanpotik ontziolara lanera etorritako langileak.

27. Busturiko errotak (MUR-001/034)

Olatxu errotara eramaten zuten garaua. Murueta eta Busturiaren artean dago, antaparak banatzen ditu bi herriak. Busturiko beste errota batzuk: Olarreta, Beotegi eta beste hirugarren bat (ez du gogoratzen izena).

28. Tabakoa soroan (MUR-001/036)

Aitak ez zuen erretzen, baina erein egiten zuen tabakoa, lagunei oparitzeko. Soro ertzean ereiten zituen landareak. Ebaki, itzalean lehortzen jarri, busti berriz, lehortu eta labanaz edo matxeteaz txikitzen zituen. Nebek erretzen zuten, baina ez etxekoa.

29. Gabonetako menua eta ohiturak (MUR-001/037)

Gabonetan, ahuntzaren bildotsa hiltzen zuen aitak. Karakolak garbitu, egosi eta arrozarekin jartzen ziren, mamiak oskoletik aterata. Arroz-esnea izaten zen postrea. Intxaur-saltsa ere jaten zuten. Ogi labekada bat egiten zen jaietarako. Ogiaren lehenengo zatia "ogi salutadua" gordetzen zen txakur amorratuentzako. Bigarren zatia etxeko txakolinetan busti eta etxeko guztiek probatzen zuten.

30. Etxeko txakolina (MUR-001/038)

Etxerako txakolina egiten zuten. Mahats beltza izaten zuten, amerikanoa. Batu mahatsa, prentsari jarri eta bueltaka, palankari eskuz eraginda, kupela bete arte. Irakiten zuenean bitsa kendu behar zitzaion, berriz irakiten zuenean ere berdina, eta azkenean itxi kortxoarekin eta karea jartzen zitzaion inguruan. Geratzen ziren mahats-azalei ura botatzen zitzaion; eta hura fermentatzen zenean, ardo gorri moduko bat edaten zuten.

31. Behin egin zuten sagardoa (MUR-001/039)

Behin egin zuten sagardoa. Kurubioak (liztorrak) etorri zitzaizkien, eta gehiago ez zuten egin.

32. San Juan sutan oinak erre (MUR-001/040)

Aratusterik ez dute ospatu inoiz. Kandelario egunean elizara joaten ziren kandela bedeinkatzera. Santa Ageda ere ez zen kantatzen inguruan. San Joanetan ere ez zuten ezer egiten. Nebak joaten ziren su gainean salto egitera, San Joanetan. Behin oinak erre zituen nebak.

33. Soroen bedeinkazioa (MUR-001/041)

Pazkoetan sua, ura eta olioak bedeinkatzen dira elizan. Ur hori gurutzea eginez botatzen zuen amak soroetan Aita Gurea esaten zuen bitartean.

34. Txirrindutik motozikletara (MUR-001/042)

Muruetan auto bat bedeinkatu berri da. Hiru gurpileko burdinazko bizikleta izan zuten etxe inguruan jolasteko. Tailerrera joateko erosi zuen nebak bere bizikleta; ondoren, Vespa bat; eta ahizpak mobilette bat Dalia lantegira joateko.

35. Sorginak Muxikan (MUR-001/043)

Amak kontatzen zien Muxikan zeudela sorginak, eta atzetik jarraitzen zutela arrosarioa errezatzen zuten bitartean. Murueta aldean, aldiz, antza, ez zebilen horrelakorik.

36. Muruetako euskara (MUR-001/045)

Busturiko euskara Bermeokoaren estilokoa da. Arratzuko koinatak ere desberdin hitz egiten du. Senarrak (Antzorakoak) txirrinxola esaten du eta Margarik txaranbela.

37. Abereen inguruko hitzak (MUR-001/046)

Abereen zaraten onomatopeiak eta izenak: katuak miau, astoaren arrantza, behiaren morrosa (murrusa), txerriaren girrintza, oiloak kakaraka, oilarrak kikirriki, ardiak beee. Animaliak altan egoten dira: behiak eta txerriak susara, ahuntzak, zaldia eta astoa erkera.

Ahotsak.eus-eko edukiarekin sortutako dokumentu automatikoa.
2025-11-22

CC-by-sa | Ahotsak.eus
Badihardugu Euskara Elkartea
Markeskua Jauregia, 20600 Eibar
943121775 - ahotsak@ahotsak.com